

Marek Zieliński

Interwencja Rolnictwo ekologiczne w ramach Wspólnej Polityki Rolnej jako instytucja wspierająca polskie rolnictwo

Streszczenie: Celem opracowania było ustalenie relacji instytucja versus jednostka ludzka w nurtach teorii ekonomii. Równoległym zamierzeniem zaś zbadanie znaczenia interwencji Rolnictwo ekologiczne w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) jako ważnej instytucji służącej polskiemu rolnictwu w latach 2008–2025. W opracowaniu uwzględniono beneficjentów działania/interwencji Rolnictwo ekologiczne w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007–2013 i 2014–2020 oraz Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR) na lata 2023–2027. Biorąc pod uwagę ewolucję nazewnictwa wspartego rolnictwa ekologicznego (działanie/interwencja), w opracowaniu oprowano terminem „interwencja Rolnictwo ekologiczne” obecnym w WPR 2023–2027. Dla realizacji celów opracowania wykorzystano dane literaturowe, dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) za lata 2008–2025 oraz Inspekcji Jakości Handlowej Artykułami Rolno-Spożywczymi (IJHARS) za lata 2008–2024. Ustalono, że interwencję Rolnictwo ekologiczne można rozpatrywać z punktu widzenia ekonomii instytucjonalnej jako ważną instytucję wspierającą polskie rolnictwo. Interwencja ta odgrywa wiodącą rolę w stymulowaniu rolnictwa ekologicznego w Polsce. Ma ona za zadanie rekompensowanie gospodarstwom ekologicznym utraconego dochodu w związku z zaprzestaniem produkcji konwencjonalnej oraz zapewnienie społeczeństwu potrzebnych dóbr publicznych i wysokiej jakości dóbr rynkowych.

Słowa kluczowe: instytucje, ekonomia neoklasyczna, ekonomia instytucjonalna, interwencja Rolnictwo ekologiczne, Wspólna Polityka Rolna (WPR).

Dr hab. Marek Zieliński, prof. IERiGŻ-PIB, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Zakład Ekonomiki Gospodarstw Rolnych i Ogrodniczych, ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa, e-mail: marek.zielinski@ierigz.waw.pl, ORCID: 0000-0002-6686-5539.

Utwór dostępny jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe.
[Creative Commons CC BY 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

1. Wprowadzenie

Rolnictwo jest jednym z sektorów gospodarki, który przyczynia się do degradacji środowiska przyrodniczego w ujęciu globalnym, w tym w sposób szczególny do spadku różnorodności biologicznej (EC 2021; Pēr i in. 2020; EEA 2019). Spadek bioróżnorodności pozostaje jednym z kluczowych zagrożeń dla świata ze względu na prawdopodobieństwo dalszego wystąpienia i skalę oddziaływania, a także ryzyko nieefektywnego wydatkowania środków mających na celu jej ochronę (WEF 2025). W tym kontekście w ujęciu krajowym na uwagę zasługuje przyjęta przez Radę Ministrów w lipcu 2025 r. Koncepcja Rozwoju Kraju do 2050 r. (KRK 2025). Jest to dokument strategiczny mający nakreślić kierunek rozwoju Polski w perspektywie trzech najbliższych dekad (Gorynia 2025). Punktem wyjścia w KRK 2050 jest identyfikacja sześciu megatrendów, które – według autorów tego dokumentu – będą miały wpływ na sytuację w Polsce. Jednym z nich jest wzrost dynamiki zmian środowiskowych i klimatycznych w postaci spadku różnorodności biologicznej na poziomach ekosystemowym, gatunkowym i genetycznym. Według autorów KRK 2050 w kontekście naszego kraju istotnym skutkiem tych procesów może być stopniowa utrata podstawowych świadczeń przyrodniczych warunkujących zdrowie i dobrobyt ludzi, a także coraz trudniejsze warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz zmiany w produkcji i łańcuchach dostaw żywności. Jednocześnie przedstawiona w dokumencie wizja Polski w 2050 r. to m.in. należyta w społeczeństwie ochrona ekologicznych zasobów kraju warunkująca zdrowie ludzi i ekosystemów. Nie ulega wątpliwości, że ważną rolę w powodzeniu tej projekcji powinno odgrywać rolnictwo.

W Unii Europejskiej (UE) we wsparciu rolnictwa w jego staraniach na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego dużą rolę odgrywa zbiór norm, regulacji i bodźców finansowych zawarty w korygowanej co kilka lat Wspólnej Polityce Rolnej (WPR) UE (Nurzyńska 2024; Łuczka 2021; Wiśniewski, Rudnicki, Chodkowska-Miszczuk 2021; Matuszczak 2020; Runowski 2016). W europejskiej polityce rolnej w coraz większym stopniu podkreśla się znaczenie działań instytucjonalnych służących spełnieniu potrzeb społeczeństwa w zakresie konsumpcji wysokiej jakości dóbr rolniczych oraz stabilnego i trwałego pozyskiwania szerokiej gamy dóbr środowiskowych (Zieliński 2024; Sadowski 2022; Drygas, Nurzyńska, Bańkowska 2019). Jednym z najważniejszych z nich jest interwencja Rolnictwo ekologiczne¹. Jest ona od wielu lat trwałą częścią WPR UE, która służy propagowaniu w rolnictwie

¹ Działanie Rolnictwo ekologiczne realizowane było w ramach PROW 2004–2006, 2007–2013 i 2014–2020, natomiast interwencja Rolnictwo ekologiczne realizowana jest w ramach PS WPR 2023–2027. W opracowaniu dla ujednolicenia nazewnictwa posłużono się wyłącznie terminem „interwencja Rolnictwo ekologiczne”.

najbardziej zgodnego z interesem społecznym ekologicznego systemu produkcji rolniczej (Łuczka, Kalinowski, Shmygol 2021). Warto podkreślić, że w ramach tej interwencji wsparcie finansowe otrzymują ci rolnicy, którzy dobrowolnie decydują się na zaprzestanie stosowania konwencjonalnych praktyk w produkcji rolniczej, w tym stosowania chemicznych środków ochrony roślin i nawozów sztucznych. W rezultacie sytuacja ta poprawia oferowaną przez gospodarstwa ekologiczne jakość żywności, zapewnia zdrowie publiczne oraz przynosi wiele pozarynkowych korzyści środowisku przyrodniczemu (Zieliński i in. 2024). Równocześnie partycypacja gospodarstw w tej interwencji nierzadko stanowi realną szansę na poprawę ich sytuacji ekonomicznej ze względu na możliwość uzyskania dodatkowych płatności, sprzedaży certyfikowanych produktów ekologicznych oraz rozwoju agroturystyki (Ziętara, Mirkowska 2024). Warto zaakcentować, że system rolnictwa ekologicznego jest w stanie spełniać jedno z podstawowych wyzwań europejskiej polityki rolnej, które dotyczy potrzeby osiągnięcia w rolnictwie równowagi między zapewnieniem mu satysfakcjonujących dochodów rolniczych a dostarczaniem społeczeństwu dóbr środowiskowych. Zasadniczo w rolnictwie akceptowalny poziom uzyskiwanych dochodów jest z reguły podstawowym warunkiem skutecznej ochrony środowiska przyrodniczego.

Opracowanie ma na celu uzupełnienie ważnej luki badawczej dotyczącej ustalenia relacji instytucja versus jednostka ludzka w nurtach teorii ekonomii. Poza tym istotne jest tu zbadanie znaczenia interwencji Rolnictwo ekologiczne w ramach WPR jako ważnej instytucji służącej polskiemu rolnictwu w latach 2008–2025. W krajowej literaturze ekonomiczno-rolniczej istnieje znaczący niedobór tego rodzaju analiz.

2. Metoda analizy

W opracowaniu w pierwszej kolejności scharakteryzowano relację instytucja versus jednostka ludzka w nurtach teorii ekonomii. Aby zrealizować ten cel, dokonano przeglądu krajowej i zagranicznej literatury ekonomicznej dotyczącej tej problematyki. Autor kierował się przekonaniem, że we współczesnej myśli ekonomicznej rośnie zainteresowanie pogłębionymi badaniami nad modyfikacją paradygmatów ekonomii neoklasycznej po to, by teoria ekonomii skuteczniej wyjaśniała obserwowane w gospodarce procesy i wpływ tych procesów na decyzje jednostek ludzkich. Tym bardziej że obecnie na łamach *Biuletynu Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego* prowadzona jest w tym zakresie bogata dyskusja, m.in. z udziałem przedstawicieli Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego.

W następnym kroku zbadano znaczenie interwencji Rolnictwo ekologiczne w ramach WPR jako ważnej instytucji służącej polskiemu rolnictwu. Dla osiągnięcia

tego celu w pierwszej kolejności przeprowadzono przegląd literatury krajowej i zagranicznej w tej dziedzinie. Następnie w części wynikowej scharakteryzowano wszystkie wsparte gospodarstwa ekologiczne w Polsce w ramach zobowiązań WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027, których znaczenie w łącznej liczbie gospodarstw ekologicznych w kraju jest dominujące. W tym celu wykorzystano bazy danych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) za lata 2008–2025². Trzeba dodać, że w niniejszym opracowaniu pominięto wpływ ilościowy WPR 2004–2006. Ten stan rzeczy wynikał z braku posiadania szczegółowych danych charakteryzujących beneficjentów rolnictwa ekologicznego w ramach WPR 2004–2006, co uniemożliwiało ich porównanie z beneficjentami rolnictwa ekologicznego w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027. Poza tym wykorzystano ogólnodostępne dane Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS) na temat rolnictwa ekologicznego w Polsce za lata 2008–2024.

W punkcie 5 „Rozwój interwencji Rolnictwo ekologiczne w ramach WPR w Polsce” ustalono liczbę i udział wspartych gospodarstw ekologicznych w całkowitej liczbie gospodarstw ekologicznych w Polsce w latach 2008–2025. Następnie w gospodarstwach tych ustalono łączną powierzchnię użytków rolnych (UR), w tym z ograniczeniami naturalnymi lub innymi specyficznymi ograniczeniami (ONW). W gospodarstwach tych ustalono także łączną wspartą powierzchnię UR ekologicznych, a także udział powierzchni UR ONW i wspartej ekologicznej w powierzchni UR ogółem. Analizę przestrzenną lokalizacji unikalnych (niepowtarzalnych) wspartych gospodarstw ekologicznych w latach 2008–2025 przeprowadzono w ujęciu gmin i zwizualizowano je w formie mapy.

Interwencja Rolnictwo ekologiczne odgrywa istotną rolę w rozwoju rolnictwa ekologicznego w kraju. Literatura na ten temat jest bogata, mimo to w wielu dotychczasowych opracowaniach brakuje solidnych analiz danych empirycznych, które potwierdzałyby ten stan rzeczy. W artykule wykorzystano najbardziej aktualne na ten czas i szczegółowe dane organizacyjne ze wszystkich wspartych gospodarstw ekologicznych w Polsce na podstawie danych z ARiMR. Dane te wskazują kierunek i siłę rozwoju tego systemu produkcji w Polsce, w tym z uwzględnieniem ujęcia regionalnego.

3. Relacja instytucja versus jednostka ludzka w teorii ekonomii

W krajowej myśli ekonomicznej coraz częściej pojawiają się głębsze refleksje nad potrzebą korekt paradygmatów ekonomii neoklasycznej po to, by

² W 2008 r. uruchomiono wsparcie dla krajowych beneficjentów rolnictwa ekologicznego w ramach WPR 2007–2013.

współczesna teoria ekonomii mogła lepiej interpretować obserwowane obecnie zmiany w rzeczywistości gospodarczej, w tym tej związanej z rolnictwem (Hardt 2024; Mączyńska 2024, 2021; Gorynia 2021, 2016; Hausner 2017; Czyżewski, Kułyk 2015). W literaturze ekonomicznej coraz częściej się podkreśla, jak wiele czynników instytucjonalnych pozostaje pominiętych w modelach ekonomii neoklasycznej mimo ich bezsprzeczny wpływ na prawidłową alokację ograniczonych zasobów, a także prawidłowe ukierunkowanie jednostki ludzkiej, zwłaszcza rolnika w jego codziennych wyborach (Staniek 2018; Czyżewski, Smędzik-Ambroży 2017). W tym kontekście wiele do zaoferowania ma ekonomia instytucjonalna. Jest ona przydatna dla kształtowania instytucjonalnego i inkluzyjnego ładu ukierunkowanego na harmonizację celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych oraz na kształtowanie instytucjonalnej odporności na negatywne zjawiska zachodzące w rzeczywistości gospodarczej dotyczącej rolnictwa. Jednym z tych zjawisk jest postępująca degradacja środowiska przyrodniczego, która skłania do pilnego wzmocnienia wśród rolników potrzeby realizacji działań na rzecz jego ochrony. Dla powodzenia tych działań niezbędna jest obecność sprawnie funkcjonujących instytucji, które zapewnią rolnikom efektywność ekonomiczną, jak również dostosują rolnictwo do zmieniających się potrzeb, oczekiwań i wartości wyznawanych w społeczeństwie. Wartości te dotyczą dostarczania społeczeństwu wielu dóbr publicznych związanych z ochroną środowiska przyrodniczego, co jest coraz powszechniej doceniane. Innymi słowy, w obecnej rzeczywistości gospodarczej skutecznie działające instytucje są niezbędne dla funkcjonowania gospodarstw rolnych tak, aby mogły one w sposób trwały łączyć partykularne cele ekonomiczne z celami środowiskowymi.

Jak wskazano powyżej, we współczesnej teorii ekonomii znaczenia instytucji nie dostrzega ekonomia neoklasyczna, która coraz mniej adekwatnie opisuje procesy zachodzące we współczesnej gospodarce, a jednocześnie marginalizuje te nurty ekonomii, które bardziej wiarygodnie diagnozują problemy ekonomiczne i oferują skuteczniejsze sposoby ich rozwiązywania. W literaturze ekonomicznej neoklasycyzm traktowany jest jako nurt oparty na prawach równowagi, optymalizacji, a także silnej racjonalności jednostki ludzkiej i rynku, jest sformalizowany, zmatematyzowany, wyizolowany od wpływów zewnętrznych oraz neutralny etycznie – tj. pozbawiony ocen wartościujących i abstrahujący od społecznych uwarunkowań działalności podmiotów gospodarczych. Jednocześnie ekonomia instytucjonalna jest obecnie traktowana jako główny kierunek reformy ekonomii neoklasycznej, ma szczególnie wiele do zaoferowania w tym kontekście, wychodząc z założenia, że skutecznie funkcjonujące instytucje są w stanie naprawiać błędy rynku (Mączyńska 2025; Kielczewski 2021; Fiedor, Gorynia 2020; Staniek 2018; Sadowski 2010).

Ekonomia instytucjonalna nieustannie ewoluuje w myśli ekonomicznej. Wywodzi się ona od niemieckiej szkoły historycznej Friedricha Lista, Karla Kniesa oraz Gustava von Schmollera (Wilkin 2016), a także klasycznego instytucjonalizmu rozwijanego przez Thorsteina Veblena na przełomie XIX i XX w. (Kiełczewski 2021). Obydwie te szkoły krytycznie odnosiły się do kwestii korzyści społecznych wynikających z działania mechanizmu rynkowego (Veblen 1971). Z poglądów Veblena wywodzi się współczesny nurt neoinstytucjonalizmu będący jedną z ważnych heterodoksyjnych alternatyw dla współczesnej ekonomii neoklasycznej. Równocześnie we współczesnym instytucjonalizmie obecny jest także nurt Nowej Ekonomii Instytucjonalnej (NEI) będący uzupełnieniem i twórczym rozwinięciem ekonomii neoklasycznej (Misiński 2021; Ratajczak 2011). Ważną różnicą między wskazanymi szkołami instytucjonalizmu jest jednak nie tylko siła negatywnego stosunku do rynkowych poglądów ekonomii neoklasycznej, ale też wzajemna podległość i relacja między instytucjami a decyzjami podejmowanymi przez jednostkę ludzką w codziennej aktywności. W historycznej szkole niemieckiej, tradycyjnym instytucjonalizmie oraz w neoinstytucjonalizmie obecne jest przekonanie, że instytucje są w pełni wytworem społeczeństwa posiadającego swoją logikę, wartości i motywacje kształtowane zgodnie z koncepcją *path dependence*, co w całości decyduje o kierunkach, sile działań i preferencjach jednostek ludzkich (Kiełczewski 2021). W tych szkołach ekonomii instytucjonalnej mamy więc do czynienia z postulatem wyjątkowo słabej racjonalności jednostki ludzkiej w kontekście podejmowanych przez nią codziennych wyborów (Ratajczak 2009). Inaczej rzecz ujmując, mowa tutaj o postulacie badawczym zwanym holizmem metodologicznym, zgodnie z którym aktywności ludzi są w pełni efektem oddziaływania sił zakorzenionych społecznie (*embeddedness*), a wartości, idee i motywacje kształtowane są w długim okresie czasu (Wilkin 2016). W NEI podejście jest odmienne, w tej szkole ekonomii instytucjonalnej oparte jest ono bowiem pierwotnie na zasadach indywidualizmu metodologicznego, według którego wszelkiego typu zjawiska i prawa ekonomiczne wyprowadzane są z zachowań jednostek ludzkich jako podmiotów gospodarujących, z tą różnicą wobec ekonomii neoklasycznej, że jednostki te cechują się ograniczoną racjonalnością, zachowaniami oportunistycznymi³ i posiadaniem niepełnej informacji przy podejmowanych decyzjach (asymetria informacji)⁴ (Williamson 2009; Williamson 1998).

³ Oportunizm w zachowaniu jednostki ludzkiej to kierowanie się własnymi korzyściami lub obawami przed karą.

⁴ Jest to główna różnica między NEI a ekonomią neoklasyczną, gdzie indywidualizm metodologiczny oznacza w pełni wyabstrahowanie od uwarunkowań historycznych, kulturowych i społecznych. Ekonomia neoklasyczna przyjmuje, że w rzeczywistości gospodarczej decyzje podejmowane są przez racjonalnie funkcjonujące jednostki ludzkie cechujące się posiadaniem pełnej informacji o danym procesie.

Niemniej jednak nie jest to jedyne podejście w tym nurcie, warto tu wspomnieć o dorobku Douglassa Northa – jednego z twórców NEI. Jego postulaty dotyczące interpretowania terminu „instytucja” oraz jej relacji względem jednostki ludzkiej są bowiem szersze i wykraczają poza ten nurt. Oznacza to, że pod tym względem jego poglądy są zniuansowane względem NEI. Nawiązują do tradycyjnej ekonomii instytucjonalnej czy też do historycznej szkoły niemieckiej. W jego poglądach obecny jest indywidualizm instytucjonalny, tj. sprzężenie zwrotne w relacjach między instytucją a jednostką ludzką, zwany w literaturze ekonomicznej „ograniczonym indywidualizmem metodologicznym” (Legiędź 2019). North w swojej twórczości unikał jednostronności w interpretacji źródeł zachodzących zjawisk w rzeczywistości gospodarczej. Uwzględnił wzajemną zależność między procesami poznawczymi jednostki ludzkiej oraz narzucanymi jej działaniami ze strony instytucji (Wilkin 2016; Godłów-Legiędź 2012, 2009; Jameson 2006). Innymi słowy, instytucje w teorii Northa są nie tylko efektem ludzkiego działania, lecz także mają istotny wpływ na to działanie w kontekście dobrobytu społecznego (tabela 1; rysunek 1).

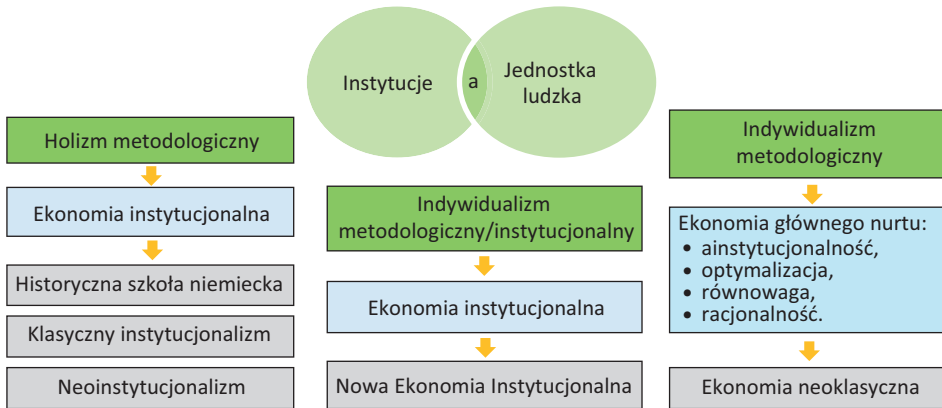
Tabela 1. Wybrane poglądy szkół ekonomii instytucjonalnej i ekonomii neoklasycznej na temat postrzeganej rzeczywistości gospodarczej

Table 1. Selected views of institutional economics and neoclassical economics schools on the perceived economic reality

Kryterium	Tradycyjna szkoła niemiecka	Klasyczny instytucjonalizm	Neoinstytucjonalizm	Nowa Ekonomia Instytucjonalna (NEI)	Ekonomia neoklasyczna
Podstawa badawcza	holizm metodologiczny			indywidualizm metodologiczny / indywidualizm instytucjonalny	indywidualizm metodologiczny
Model człowieka gospodarującego	synergia: <i>homo compositious</i> , <i>homo cooperativus</i>			synergia: <i>homo compositious</i> , <i>homo cooperativus</i> , <i>homo economicus</i>	<i>homo economicus</i>
Racjonalność jednostki ludzkiej	słaba			ograniczona	silna
Rola instytucji w rzeczywistości gospodarczej	fundamentalna dla jednostki ludzkiej			uzupełniająca dla jednostki ludzkiej, korygująca zawodności rynku	ainstytucjonalność, równowaga, optymalizacja, racjonalność rynku

Źródło: opracowanie własne na podstawie cytowanej w tekście literatury.

Source: own study based on the literature quoted in the article.

Rysunek 1. Relacja instytucje versus jednostka ludzka w ekonomii instytucjonalnej i ekonomii neoklasycznej

Figure 1. The relationship between institutions and the individual in institutional economics and neoclassical economics

Źródło: opracowanie własne na podstawie cytowanej w tekście literatury.
Source: own study based on the literature quoted in the article.

Podejście indywidualizmu instytucjonalnego znaleźć można w relacjach między instytucjami a sektorem rolnym. W rzeczywistości gospodarczej rolnik podejmuje – z reguły – decyzje zgodnie z zasadami polityki rolnej, ale też z kultywowanymi w społeczeństwie tradycjami i wartościami. Jednocześnie ma on w pewnym stopniu również wpływ na kształt otoczenia instytucjonalnego. Jego wiedza, doświadczenie, talent, intuicja, innowacyjność w zakresie prowadzenia produkcji rolniczej oraz przejawianie inwencji i chęci współpracy może bowiem wpływać na kształt oraz kierunek i siłę zmian instytucji w szerokim tego słowa znaczeniu.

W teorii ekonomii twórcą współczesnej definicji instytucji jest wspomniany wcześniej North, który traktuje je jako ustanowione „reguły gry w społeczeństwie lub bardziej formalnie – są one obmyślonymi przez ludzi ograniczeniami, które kształtują ich wzajemne oddziaływanie na siebie. Strukturyzują one bodźce w wymianie politycznej, społecznej i ekonomicznej” (North 1991, s. 97; 1990, s. 3).

Nie ulega wątpliwości, że WPR UE, w tym jej interwencje, stanowią obecnie kluczowe instytucje wspierające unijne rolnictwo. Obejmują formalne zestawy zasad i regulacji, które wyznaczają kierunki oraz intensywność pożądanych zachowań w sektorze rolnym, a ich konstrukcja jest często wypadkową nieformalnych sygnałów i potrzeb płynących ze społeczeństwa odgrywającego znaczącą rolę w precyzowaniu ram i skuteczności ich funkcjonowania.

Z punktu widzenia społeczeństwa jako płatnika za wysokiej jakości dobra rynkowe i środowiskowe dobra publiczne dostarczane przez rolnictwo w ramach WPR UE istotne jest, aby oferowane w tym zakresie środki finansowe wykorzystywane były w możliwie najbardziej efektywny sposób (M'barek i in. 2017). Społeczeństwo w coraz większym stopniu ceni bowiem dobra publiczne wynikające z dobrego stanu środowiska przyrodniczego, chce być informowane o korzyściach z nich płynących oraz być ściśle zaangażowane w ich wybór, projektowanie, produkcję i finansowanie (Majewski 2021; Vianni 2014). Stąd też w otoczeniu rolnictwa potrzebne są dobrze i starannie zaprojektowane instytucje. Trzeba jednak podkreślić, że instytucje te mogą być w rolnictwie przestrzegane w sposób trwały i stabilny tylko wtedy, gdy będą darzone zaufaniem i wspierać będą u rolników zachowania ogólnie pożądane (Zieliński 2024). Bez wątplenia powyższe kryteria skutecznej instytucji dedykowanej rolnictwu spełnia interwencja Rolnictwo ekologiczne wspierana w ramach WPR UE. Stwarza ona w rolnictwie możliwość dostarczania społeczeństwu wielu środowiskowych dóbr publicznych łącznie z produkcją wysokiej jakości dóbr rynkowych. Rekompensuje mu dodatkowe koszty lub utracone dochody z tytułu prowadzenia produkcji ekologicznej, ale też wymaga umiejętnego wykorzystania posiadanych zasobów i nakładów produkcyjnych.

4. Interwencja Rolnictwo ekologiczne jako instytucja wspierająca polskie rolnictwo – ujęcie teoretyczne

Zapobieganie postępującym negatywnym zmianom w środowisku przyrodniczym wymaga obecności odpowiednich instytucji w rzeczywistości gospodarczej związanej z rolnictwem, które skutecznie koordynują, regulują i motywują działalność rolników w pożądanym społecznie kierunku. W UE, w tym w Polsce, za tak rozumianą instytucję w pierwszej kolejności można traktować interwencję Rolnictwo ekologiczne, która składa się z formalnego zestawu zasad, regulacji i zachęt finansowych, nadających kierunek i siłę zachowań oczekiwanych w rolnictwie, a jej konstrukcja jest wypadkową nieformalnych sygnałów i potrzeb płynących ze społeczeństwa, które skądinąd monitoruje i egzekwuje skuteczność jej realizacji w kontekście ochrony środowiska przyrodniczego i dostarczania wysokiej jakości żywności ekologicznej. Traktując interwencję rolnictwa ekologicznego jako instytucję, należy podkreślić, że w pełni wpisuje się ona w wartości ochrony środowiska przyrodniczego pielęgnowane w unijnym społeczeństwie i ukierunkowuje rolnictwo, aby poszukiwało kompromisu między własnym dobrobytem ekonomicznym a interesem społecznym. Innymi słowy, instytucja ta jest w stanie pomóc rolnikom w osiągnięciu satysfakcjonujących dochodów, a także wspiera wzrost atrakcyjności lokalnych przestrzeni do życia, pracy i rekreacji mieszkańcom obszarów wiejskich.

Obecnie społeczeństwo UE oczekuje, aby rolnictwo realizowało cele związane z dostarczaniem mu nie tylko dóbr rynkowych, ale też w coraz większym stopniu szerokiej gamy dóbr publicznych związanych z ochroną środowiska przyrodniczego. Interwencja Rolnictwo ekologiczne jest w pierwszej kolejności wyrazem tego stanu rzeczy. Opiera się na dobrowolnych porozumieniach między rolnikami a unijnym społeczeństwem zawieranych na kilka lat. W każdym roku ich realizacji rolnik jest wynagradzany finansowo w zamian za dostarczanie dóbr publicznych związanych z poprawą stanu środowiska przyrodniczego i produktów ekologicznych poprzez stosowanie niskonakładowych i proekologicznych praktyk służących ochronie gleb, wód i klimatu. Rolnictwo ekologiczne jest więc jednym z kluczowych elementów polityki rolnej, mającym na celu zrównoważony rozwój rolnictwa w kontekście ekonomicznym, środowiskowym i społecznym (Chrobocińska, Łukiewska 2024).

Rolnictwo ekologiczne, wspierane w ramach WPR, odgrywa istotną rolę w kształtowaniu rozwoju ekonomicznego gospodarstw rolnych. Wpływa ono pozytywnie na sytuację ekonomiczną producentów przede wszystkim dzięki: wyższej wartości dodanej produktów, dywersyfikacji źródeł dochodu, a także rozwojowi rynków lokalnych (EC 2016). Należy bowiem zaakcentować, że jednym z ważnych efektów ekspansji rolnictwa ekologicznego jest rozwój lokalnych rynków żywności ekologicznej. Coraz większe znaczenie mają krótkie łańcuchy dostaw – sprzedaż bezpośrednia, targi rolne, kooperatywy spożywcze czy dostawy do szkół i przedszkoli (Gomez y Paloma, Santini [red.] 2013). Trzeba także podkreślić, że wzrost popytu na zdrową żywność sprzyja budowaniu stabilnych więzi pomiędzy producentem a odbiorcą, co daje rolnikom większą przewidywalność dochodów i zmniejsza ich zależność od pośredników (Helgheim, van der Linden, Teryokhin 2024). Inaczej rzecz ujmując, przejście na wspartą produkcję ekologiczną mimo większych wymagań formalnych wiąże się z możliwością uzyskania wyższych dochodów, zarówno dzięki płatnościom ekologicznym w ramach WPR, jak i wzrastającemu popytowi na żywność ekologiczną (Feledyn-Szewczyk, Kopiński 2024). Badania wskazują, że gospodarstwa ekologiczne dzięki wyższym cenom rynkowym i dodatkowym płatnościom ekologicznym są w stanie osiągać stabilne wyniki finansowe (Baraniak 2024). Z kolei inne badania dowiodły, iż dzięki tym płatnościom dochody gospodarstw ekologicznych mogą być porównywalne, a nawet wyższe niż w przypadku gospodarstw konwencjonalnych (Brožová, Beranová 2017).

Gospodarstwa, realizując interwencję Rolnictwo ekologiczne, przyczyniają się do zapewnienia trwałych ekosystemów rolniczych cechujących się dużą różnorodnością biologiczną, a także wpływają pozytywnie na odporność rolnictwa na skutki zmian klimatu, pozwalają jednocześnie społeczeństwu konsumować bezpieczną i zdrową żywność, jak również dostarczają wielu korzyści estetycznych, rekreacyjnych i kulturowych okolicy, zachowując jej urozmaicony krajobraz, co

w rezultacie czyni ją bardziej atrakcyjną dla społeczeństwa i wspiera rozwój agroturystyki. Zatem interwencja ma pozytywny wpływ również na pobudzenie lokalnej działalności gospodarczej i wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich. Istotny jest więc także jej wymiar społeczny. Choć często analizuje się jej wpływ ekonomiczny i środowiskowy, nie mniej istotne są skutki dla jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich, struktury społecznej, lokalnej aktywności obywatelskiej oraz kształtowania postaw proekologicznych (Herman 2024; Kociszewski i in. 2020). Istotnym wymiarem społecznym rozwoju rolnictwa ekologicznego jest wzmacnianie więzi wspólnotowych i budowa kapitału społecznego. Nierzadko rolnicy ekologiczni są zaangażowani w inicjatywy o charakterze wspólnotowym – kooperatywy spożywcze, grupy producenckie, targi lokalne czy programy sprzedaży bezpośredniej. Tego rodzaju działania sprzyjają budowaniu zaufania, lokalnych powiązań ekonomicznych oraz dzieleniu się wiedzą i doświadczeniem (Śpiewak, Jasiński 2020). W Polsce rolnictwo ekologiczne często rozwija się intensywniej w regionach, gdzie funkcjonują silniejsze lokalne więzi społeczne i istnieje dobra współpraca między rolnikami oraz organizacjami pozarządowymi (Śpiewak, Jasiński 2020).

Kolejnym ważnym aspektem społecznym jest potencjał rolnictwa ekologicznego w zakresie tworzenia miejsc pracy i aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi, w tym kobiet i młodych osób. Warto dodać, że produkcja ekologiczna jest często bardziej pracochłonna, co sprzyja wzrostowi zapotrzebowania na lokalną siłę roboczą (Kociszewski 2014). Przeprowadzone badania wykazują nadto, że ekologiczne gospodarstwa nierzadko wdrażają innowacyjne rozwiązania i rozwijają działalność dodatkową, np. agroturystykę, przetwórstwo lokalne czy usługi edukacyjne (Jarecki, Bobrecka-Jamro 2010). Co ważne, obecność certyfikatów ekologicznych na produktach, prowadzenie kampanii edukacyjnych, a także działania promocyjne realizowane przez instytucje publiczne i organizacje społeczne zwiększają wiedzę społeczeństwa na temat zrównoważonej produkcji żywności (Wojciechowska-Solis, Barska 2021).

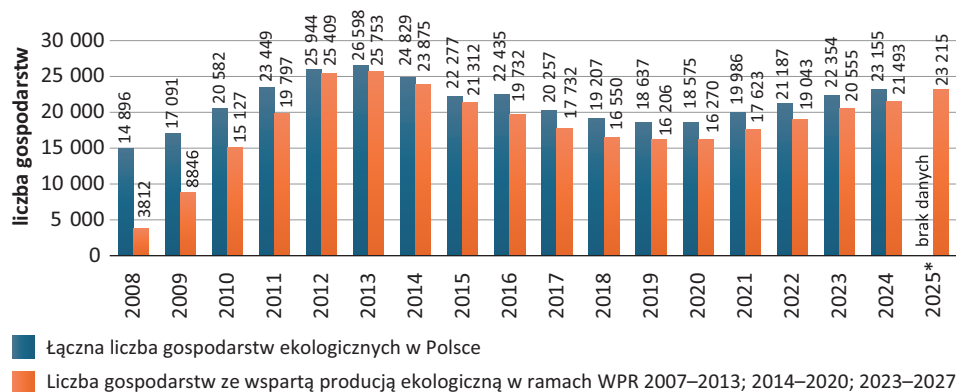
Jak wskazano powyżej, w literaturze znaleźć można dowody naukowe, że istotnym czynnikiem skłaniającym rolników do stosowania praktyk zarządzania zgodnie z wymogami interwencji rolnictwa ekologicznego jest możliwość otrzymania wsparcia finansowego z tytułu jego realizacji. Trzeba bowiem zwrócić uwagę, że wytwarzanie dóbr środowiskowych oraz wysokiej jakości żywności przez gospodarstwa ekologiczne wiąże się z dodatkowymi kosztami. Potrzebne jest więc wsparcie ich dochodów środkami publicznymi. Jest to szczególnie ważne w UE, gdzie środowiskowe normy regulujące sposób wytwarzania produktów rolniczych uznawane są za najsurowsze w ujęciu globalnym (Früh-Müller i in. 2019). Z literatury przedmiotu wysnuć też można refleksję, że w kontekście dotychczasowego wdrażania interwencji Rolnictwo ekologiczne często duże znaczenie mają także:

wielkość fizyczna i ekonomiczna posiadanych gospodarstw, cechy osobowe rolników, przejawiane postawy proekologiczne, jak również obecność wzajemnie motywującej się lokalnej społeczności umożliwiającej w większym zakresie ochronę środowiska przyrodniczego. Poza tym okazuje się, że rolnictwo częściej skłonne do realizowania tych działań zlokalizowane jest na obszarach o gorszych warunkach gospodarowania wynikających z niższej jakości gleb (Kujala, Hakala, Viitaharju 2022; Wiśniewski, Rudnicki, Chodkowska-Miszczuk 2021; Lakner, Zinngrebe, Koemle 2020; Velten i in. 2018). Należy zwrócić uwagę, że jedną z mocnych stron tych obszarów jest częsta obecność zróżnicowanych i cennych pod względem przyrodniczym krajobrazów (Zieliński, Jadczyński 2022). Warto też podkreślić, że na obszarach tych zdecydowanie częściej niż na pozostałych funkcjonują gospodarstwa z ekstensywną organizacją produkcji rolniczej (Zimmermann, Britz 2014). Stąd też otrzymywane dodatkowe płatności z tytułu realizacji interwencji rolnictwa ekologicznego mogą być dla nich satysfakcjonujące ekonomicznie, aby stało się ono trwałą alternatywą dla dotychczas stosowanych konwencjonalnych praktyk rolniczych.

5. Rozwój interwencji Rolnictwo ekologiczne w ramach WPR w Polsce

Przystąpienie Polski do UE w 2004 r. w istotny sposób wpłynęło na rozwój krajowego rolnictwa ekologicznego w ujęciu ilościowym. Fundamentalny wpływ na ten stan rzeczy miało wsparcie dedykowane temu systemowi produkcji w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 oraz 2023–2027 (rysunek 2).

W okresie 2008–2025 dynamiczny wzrost liczby wspartych krajowych gospodarstw ekologicznych w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 oraz 2023–2027 wystąpił w latach 2008–2013 i wyniósł 575,6% (rysunek 2). Warto podkreślić, że duży udział w tym wzroście miały wyjątkowo sprzyjające w tamtym czasie kryteria uczestnictwa w systemie rolnictwa ekologicznego w ramach WPR, które pozwalały gospodarstwom rolnym partycypować w nim bez konieczności wykazywania wielkości wytworzonej produkcji ekologicznej (Ziętara, Mirkowska 2021). Kryteria te stanowiły znaczącą słabość ówczesnych regulacji publicznych, ograniczając zarówno możliwości wzrostu podaży produktów ekologicznych, jak i budząc wątpliwości, czy wszystkie gospodarstwa uczestniczące w systemie rzeczywiście przestrzegają standardów produkcji ekologicznej. Okazało się, że w ówczesnym czasie w przypadku części gospodarstw beneficjentów wątpliwości te okazały się uzasadnione. W latach 2013–2015 wprowadzono wiele regulacji publicznych w formie kryteriów uczestnictwa w systemie produkcji ekologicznej w ramach WPR w zakresie m.in.: 1) wymogu przeznaczenia przynajmniej części uzyskanej produkcji do przetwórstwa, sprzedaży lub do przekazania innym gospodarstwom rolnym,

* 2025 r. – brak danych z IJHARS; dane dotyczą gospodarstw ze złożonym wnioskiem o płatność ekologiczną w ramach zobowiązań WPR 2023–2027

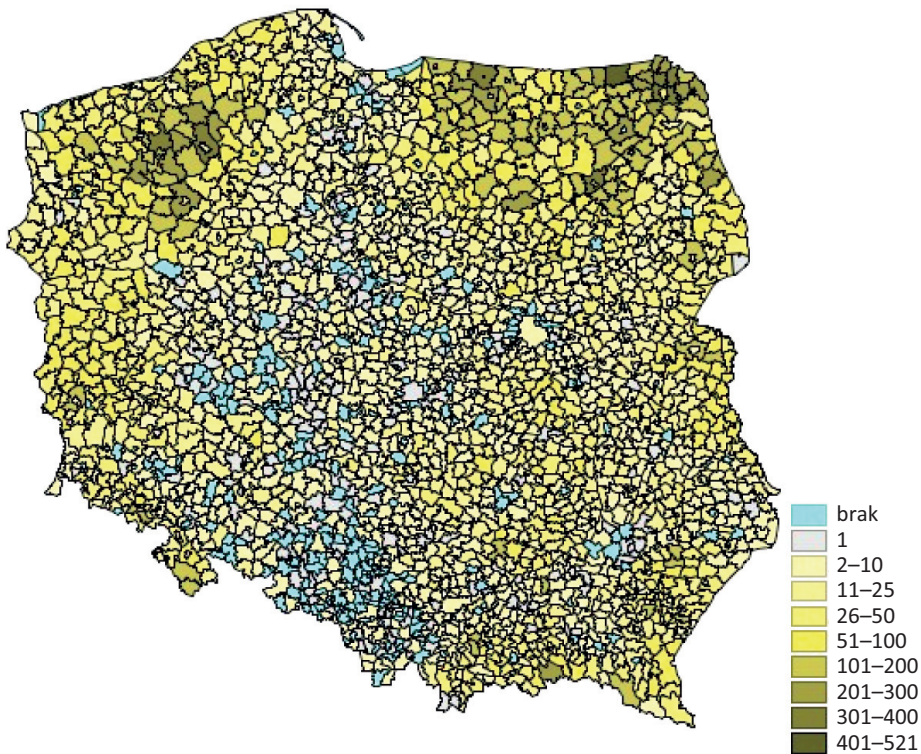
Rysunek 2. Liczba gospodarstw ekologicznych ogółem w latach 1990–2024 oraz ze wspartą produkcją ekologiczną w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027 w Polsce w latach 2008–2025

Figure 2. The total number of organic farms in 1990–2024 and with organic production supported under the CAP 2007–2013, 2014–2020 and 2023–2027 in Poland in 2008–2025

Źródło: opracowanie własne na podstawie ARiMR (b.d.) i IJHARS (b.d.).
 Source: own study based on ARiMR (b.d.) and IJHARS (b.d.).

aby przede wszystkim zwiększyć na rynku podaż produktów ekologicznych i 2) powiązania uprawy ekologicznych roślin paszowych na gruntach ornych i trwałych użytkach rolnych z produkcją zwierzęcą. Zmiany te należy uznać za znaczące przyczyny ubytku w kraju po 2013 r. liczby wspartych gospodarstw ekologicznych. Trzeba jednak podkreślić, że spadek ten często dotyczył gospodarstw bezinwentarowych z ekologicznymi trwałymi użytkami zielonymi oraz tych z uprawami trwałymi, które nie były w stanie udokumentować produkcji ekologicznej. Oznacza to, że zmiany legislacyjne wyłączyły ze wsparcia te gospodarstwa, które faktycznie nie były w stanie prowadzić produkcji ekologicznej. Warto jednak dodać, że od 2021 r. liczba wspartych gospodarstw ekologicznych ponownie zaczęła wzrastać. Można domniemywać, iż sytuacja ta była w dużym stopniu związana z aktualizacją/wzrostem stawek płatności ekologicznych. Należy zwrócić uwagę, że w Polsce liczba unikalnych (niepowtarzających się) wspartych gospodarstw ekologicznych łącznie w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027 w latach 2008–2025 wyniosła 52 362 gospodarstw, uwzględniając w tej liczbie 3019 gospodarstw, które pierwszy raz złożyły wniosek o płatność ekologiczną w 2025 r. W latach 2008–2025 unikalne

wsparte gospodarstwa ekologiczne znajdowały się w 2141 gminach, tj. 86,4% łącznej liczby gmin w Polsce (rysunek 3). W tym okresie liderem pod względem liczby wspartych unikalnych gospodarstw ekologicznych pozostają: gmina Gołdap (województwo warmińsko-mazurskie – 521 gospodarstw); Górowo Iławeckie (województwo warmińsko-mazurskie – 388) oraz Kolno i Szypliszki (województwo podlaskie – po 385). W 232 gminach wystąpiło dotychczas tylko jedno unikalne wsparte gospodarstwo ekologiczne (rysunek 3).

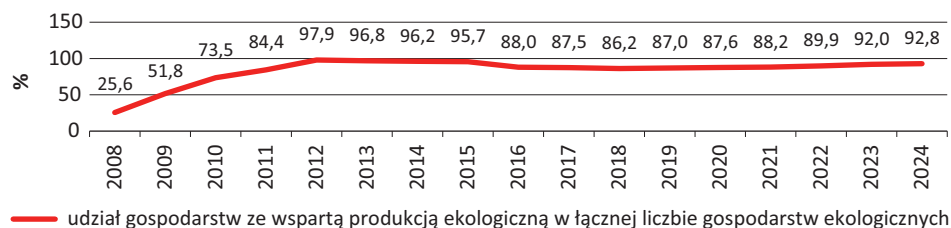
Dane za 2025 r. dotyczą gospodarstw ze złożonym wnioskiem o płatność ekologiczną w ramach zobowiązań WPR 2023–2027.

Rysunek 3. Liczba unikalnych wspartych gospodarstw ekologicznych w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027 w ujęciu gmin w latach 2008–2025

Figure 3. Number of unique organic farms supported under the CAP 2007–2013, 2014–2020 and 2023–2027 by commune in 2008–2025

Źródło: opracowanie własne na podstawie ARiMR (b.d.).
Source: own study based on ARiMR (b.d.).

Biorąc pod uwagę liczby zawarte na rysunku 2, warto dostrzec, że w Polsce zdecydowana większość gospodarstw ekologicznych objęta była wsparciem w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027. Największy udział gospodarstw ze wspartą produkcją ekologiczną w łącznej liczbie gospodarstw ekologicznych wystąpił w latach 2012–2015 i wahał się w granicach 95,7–97,9%. Następnie w latach 2016–2018 zmniejszył się z 88,0% do 86,2%. Od 2019 r. udział gospodarstw ze wspartą produkcją ekologiczną w łącznej liczbie gospodarstw ekologicznych nieustannie rośnie. W 2024 r. udział ten wyniósł 92,8%. Trzeba także dodać, że w 2008 r. udział wspartych gospodarstw ekologicznych w ramach trzech badanych unijnych perspektyw finansowych był zdecydowanie najmniejszy. Sytuacja ta wynikała z faktu, że w tym okresie wiele ówczesnie wspartych gospodarstw ekologicznych nadal realizowało zobowiązania WPR 2004–2006, które nie zostały objęte niniejszą analizą⁵ (rysunek 4).

Rysunek 4. Udział gospodarstw ze wspartą produkcją ekologiczną w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027 w łącznej liczbie gospodarstw ekologicznych w Polsce w latach 2008–2024

Figure 4. Share of farms with organic production support under the CAP 2007–2013, 2014–2020 and 2023–2027 in the total number of organic farms in Poland in 2008–2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie ARiMR (b.d.) i IJHARS (b.d.).
Source: own study based on ARiMR (b.d.) and IJHARS (b.d.).

W Polsce w analizowanym okresie powierzchnia UR ogółem we wspartych gospodarstwach ekologicznych zawierała się w szerokich granicach od 96,1 tys. ha (2008) do 836,0 tys. ha (2024) (tabela 2). Natomiast w 2025 r. w gospodarstwach wnioskujących o płatność ekologiczną w ramach zobowiązań WPR 2023–2027 wyniosła

⁵ Zgodnie z założeniami tego opracowania pominięto wpływ ilościowy WPR 2004–2006, aczkolwiek trzeba podkreślić, że w 2004, 2005, 2006, 2007 i 2008 r. wypłacono dotacje ekologiczne w ramach ww. perspektywy finansowej odpowiednio dla 3530, 6742, 8630, 11 486 i 10 522 gospodarstw beneficjentów, co ówczesnie stanowiło zdecydowaną większość łącznej liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce (dane IJHARS za lata 2004–2008).

941,1 tys. ha. Często w gospodarstwach tych nie wszystkie UR objęte były ww. wsparciem, występowało tu zauważalne i rosnące zjawisko współistnienia z uprawami konwencjonalnymi. Udział wspartych UR ekologicznych w łącznej powierzchni UR w gospodarstwach beneficjentów w latach 2008–2024 zawarty był w zakresie od 84,4% (2009) do 63,5% (2021–2022). W 2025 r. udział ten wyniósł 65,5% (tabela 2).

Tabela 2. Charakterystyka cech UR we wspartych gospodarstwach ekologicznych w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027 w latach 2008–2025*

Table 2. Characteristics of UAA in organic farms supported under the CAP 2007–2013, 2014–2020 and 2023–2027 in 2008–2025

Rok	Powierzchnia UR ogółem (ha)	Powierzchnia ONW ogółem (ha)	Powierzchnia wspartych gruntów ekologicznych (ha)	Udział % powierzchni gruntów ONW w UR ogółem	Udział % powierzchni gruntów ekologicznych w łącznej powierzchni UR
2008	96 137,0	72 995,8	77 024,4	75,9	80,1
2009	224 175,9	170 856,5	189 256,9	76,2	84,4
2010	433 396,1	342 675,6	359 364,7	79,1	82,9
2011	585 521,0	459 056,5	463 503,9	78,4	79,2
2012	761 664,6	597 215,3	583 828,3	78,4	76,7
2013	781 745,9	609 057,3	569 883,7	77,9	72,9
2014	713 580,8	567 801,5	509 465,7	79,6	71,4
2015	624 158,5	491 336,5	434 656,3	78,7	69,6
2016	587 746,9	464 376,8	394 481,9	79,0	67,1
2017	547 523,9	430 641,3	361 877,8	78,7	66,1
2018	545 624,5	426 987,5	361 452,9	78,3	66,2
2019	571 209,9	477 840,2	374 911,5	83,7	65,6
2020	604 984,6	502 707,6	389 456,1	83,1	64,4
2021	674 725,3	511 390,5	428 639	75,8	63,5
2022	731 793,1	561 256,1	464 493,8	76,7	63,5
2023	778 412,9	602 015,1	505 436,9	77,3	64,9
2024	836 006,2	651 170,0	545 569,6	77,9	65,3
2025*	941 140,3	720 887,4	616 086,5	76,6	65,5

* Dane za 2025 r. dotyczą gospodarstw ze złożonym wnioskiem o płatność ekologiczną w ramach zobowiązań WPR 2023–2027.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ARiMR (b.d.).

Source: own study based on ARiMR (b.d.).

W Polsce ważne znaczenie ma rolnictwo prowadzące działalność rolniczą w trudnych, a nawet szczególnie trudnych warunkach i o różnej specyfice ograniczeń dla intensywnej produkcji rolniczej w ramach obszarów o naturalnych ograniczeniach lub innych szczególnych ograniczeniach (ONW). Udział obszarów ONW w łącznej powierzchni UR wynosi 58,7%. W tym kontekście znaczące spostrzeżenie związane ze wspartymi gospodarstwami ekologicznymi dotyczy występującego w nich dużego udziału UR ONW. W latach 2008–2024 udział ten wyniósł w granicach od 75,8% (2021) do 83,7% (2019), a w 2025 r. – 76,6% (tabela 2).

Na podstawie powyższych danych należy zaakcentować, że wsparcie w ramach WPR jest kluczowym czynnikiem rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, zarówno pod względem liczby gospodarstw objętych pomocą, jak i powierzchni użytków rolnych objętych produkcją ekologiczną. Gospodarstwa ekologiczne nie tylko w dużym stopniu korzystają z płatności ekologicznych, lecz także odgrywają istotną rolę w gospodarowaniu na obszarach ONW, łącząc cele produkcyjne z ochroną środowiska i zrównoważonym wykorzystaniem terenów o naturalnych ograniczeniach.

6. Dyskusja

Obecność w rolnictwie trwałych i stabilnych instytucjonalnych zasad postępowania (instytucji) zgodnych z interesem społecznym jest niezbędna, by mogło ono pozytywnie wpływać na stan środowiska przyrodniczego (Wittstock i in. 2022; Matuszczak 2020; Früh-Müller i in. 2019; Czyżewski, Stępień 2018; Czyżewski 2013; Czyżewski, Henisz-Matuszczak 2006). W tym kontekście dużą rolę powinny odgrywać regulacje środowiskowe i zachęty finansowe (Blackstock i in. 2021; Harasim 2015; Lefebvre i in. 2014; Wilkin 2010). Innymi słowy, potrzebny jest więc odpowiednio ukształtowany, stabilny, zgodny i wzajemnie się uzupełniający układ sprawnie działających instytucji formalnych wraz ze skutecznym systemem ich egzekwowania, aby rolnictwo mogło dostarczać społeczeństwu nie tylko dóbr rynkowych, ale też szeroką gamę cenionych w nim dóbr środowiskowych. Jednocześnie potrzebne są nieformalne działania informacyjne kierowane w szerokim zakresie do producentów rolnych (Nigmann, Dax, Hovorka 2018). Ważne jest bowiem nieustanne utrwalanie wśród rolników postaw i nawyków zgodnych z obecnymi ideami podzielanymi przez społeczeństwo (Jasiński, Michalska, Śpiewak 2014). Nie ulega też wątpliwości, że aby taka rola była przez rolników akceptowana i z powodzeniem praktykowana, muszą oni posiadać odpowiednią wiedzę i umiejętności zarządcze, w tym przedsiębiorcze zachowania w kierunku wdrażania innowacji i poszanowania idei ochrony środowiska przyrodniczego pielęgnowanych w społeczeństwie (Mozzato i in. 2018; Defrancesco i in. 2008). Tego typu kompetencje

mogą bowiem często okazać się ważniejsze niż formalne mechanizmy regulacji i kontroli realizowanych zobowiązań.

Wiodącą rolę w stymulowaniu rolnictwa ekologicznego w UE – w tym w Polsce – odgrywa obecnie jej polityka wsparcia finansowego w formie dopłat ekologicznych w ramach WPR UE (NIK 2019). Z założenia ma ona za zadanie rekompensowanie gospodarstwom rolnym utraconego dochodu oraz zapewnienie społeczeństwu potrzebnych dóbr publicznych i wysokiej jakości dóbr rynkowych. Bez wątpienia w WPR UE kluczowe znaczenie w tym obszarze ma interwencja Rolnictwo ekologiczne.

Interwencja Rolnictwo ekologiczne od wielu lat jest nieodłączną częścią korygowanej co kilka lat WPR i ma w niej istotną wagę (Drygas, Nurzyńska, Bańkowska 2019). Z całą pewnością interwencja ta – spośród wszystkich instytucjonalnych działań środowiskowych w ramach unijnej polityki rolnej – w pierwszej kolejności służy dostarczaniu przez rolnictwo oczekiwanych przez społeczeństwo w coraz większym stopniu środowiskowych dóbr publicznych oraz wysokiej jakości dóbr rynkowych. Zatem wskazane jest szerokie partycypowanie w niej gospodarstw, a także unikanie sytuacji, w której część gospodarstw beneficjentów rezygnuje z kontynuowania działań ekologicznych w trakcie bądź po ustawowym okresie wsparcia. Przed ww. interwencją stoi także drugie istotne wyzwanie. Istotną część wspieranych gospodarstw ekologicznych w Polsce i innych krajach UE cechuje się równoczesnym realizowaniem przez nie konwencjonalnej produkcji rolnej (Łuczka 2021). Należy podkreślić, że w pewnym stopniu ten stan rzeczy może w społeczeństwie stwarzać obawy o gwarancję zapewnienia w tych gospodarstwach standardów produkcji ekologicznej w należyтым zakresie oraz w konsekwencji ograniczać zaufanie odnośnie do jakości tej żywności. Literatura na ten temat jest liczna (Zieliński 2024; Nachtman 2015; Aschemann-Witzel, Maroscheck, Hamm 2013; Kahl i in. 2012).

7. Podsumowanie

Ogólna analiza cech organizacyjnych dokonana na podstawie danych ARiMR i IJHARS pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków:

- Wsparte gospodarstwa ekologiczne stanowią zdecydowaną większość łącznej liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce. Co więcej, w ostatnich latach ich udział wzrasta. W 2018 r. wyniósł on 87%, natomiast w 2024 r. – 92,8%.
- W Polsce we wspartych gospodarstwach ekologicznych występuje duży udział obszarów ONW w łącznej powierzchni UR. Jest on przeciętnie większy od średniego udziału w kraju (58,7%). Oznacza to, że obszary ONW mają istotne znaczenie dla rozwoju wspartego rolnictwa ekologicznego w kraju. Należy zwrócić uwagę, że w pierwszej kolejności ekologiczny system gospodarowania

jest wskazany zwłaszcza na obszarach, gdzie przeważają tereny z ekstensywną organizacją produkcji rolniczej ze względu na gorsze warunki naturalne i mniejsze możliwości jej intensyfikacji. Możliwości prowadzenia na tych terenach efektywnej produkcji rolniczej w systemie konwencjonalnym są więc często ograniczone. Fakt ten ma istotne znaczenie w kontekście rolnictwa polskiego, w którym dużą rolę odgrywa rolnictwo prowadzące działalność rolniczą w trudnych warunkach naturalnych (Krasowicz 2019, 2017). Równocześnie rozwój rolnictwa ekologicznego powinien występować także na obszarach z lepszymi przyrodniczymi warunkami gospodarowania, gdzie przyczynić się może do wzrostu różnorodności biologicznej, wzbogacania krajobrazu rolniczego oraz większego zróżnicowania struktury produkcji rolniczej na gruntach ornych, która skądinąd na tych obszarach cechuje się często dużymi uproszczeniami.

- Ważną cechą wspartych gospodarstw ekologicznych jest duże i rosnące zjawisko współlistnienia z uprawami konwencjonalnymi. W 2010 r. w gospodarstwach tych udział wspartych upraw ekologicznych w łącznej powierzchni UR wyniósł 82,9%, podczas gdy w 2024 r. – 65,3%.
- Na podstawie danych ARiMR obejmujących wsparte gospodarstwa ekologiczne w ramach WPR 2007–2013, 2014–2020 i 2023–2027 ustalono, że w Polsce w latach 2008–2025 funkcjonowało 52 362 unikalnych wspartych gospodarstw ekologicznych. Duża ich część zlokalizowana była w województwach zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i podlaskim. Liderem pod względem liczby wspartych unikalnych gospodarstw ekologicznych jest gmina Gołdap (województwo warmińsko-mazurskie).

Analiza danych z ARiMR i IJHARS wskazuje, że wsparte gospodarstwa ekologiczne stanowią zdecydowaną większość gospodarstw ekologicznych w Polsce i ich udział systematycznie rośnie. Duża część z nich zlokalizowana jest na obszarach ONW, gdzie tradycyjna intensywna produkcja jest ograniczona, co podkreśla znaczenie rolnictwa ekologicznego w trudnych warunkach naturalnych. Jednocześnie częste współlistnienie upraw ekologicznych i konwencjonalnych wymaga skutecznego monitoringu i wiedzy rolników, aby zachować standardy produkcji ekologicznej oraz zaufanie konsumentów. W latach 2008–2025 w Polsce funkcjonowało 52 362 unikalnych gospodarstw ekologicznych, z największą koncentracją w województwach zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i podlaskim, z liderem w gminie Gołdap.

W opracowaniu wykazano, że we współczesnej myśli ekonomicznej rośnie przekonanie, iż ekonomia neoklasyczna nie w pełni opisuje współczesną rzeczywistość gospodarczą, pomijając znaczenie instytucji i ich wpływ na decyzje jednostek ludzkich, w tym rolników. Równocześnie dezyderaty ekonomii instytucjonalnej wskazują, że skutecznie działające instytucje są w stanie kształtować zachowania

jednostki ludzkiej, umożliwiając harmonizację celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych, a zarazem sprawne funkcjonowanie instytucji jest wzajemnie zależne od wiedzy, umiejętności, doświadczenia i innowacyjności jednostki.

Konkludując, interwencja Rolnictwo ekologiczne jest istotną instytucją zapewniającą krajowemu społeczeństwu dostęp do dóbr środowiskowych i wysokiej jakości produktów rolnych, a rolnikom stwarza szansę poprawy sytuacji ekonomicznej, zwłaszcza na obszarach ONW, przyczyniając się jednocześnie do zrównoważonego rozwoju polskiego rolnictwa.

Bibliografia

- ARiMR [Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa]. (b.d.). Dane wygenerowane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na podstawie wniosków o przyznanie płatności ekologicznych dla kampanii 2008–2025. Baza danych przekazana do IERiGŻ-PIB 20 i 22.08.2025 r.
- Aschemann-Witzel J., Maroscheck N., Hamm U. (2013). Are organic consumers preferring or avoiding foods with nutrition and health claims? *Food Quality and Preference*, 30(1), 68–76. DOI:10.1016/j.foodqual.2013.04.011.
- Baraniak M. (2024). Efficiency of Polish organic and conventional farms: Pilot study results. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia*, 58(2), 7–25. DOI:10.17951/h.2024.58.2.7-25.
- Blackstock K.L., Novo P., Byg A., Creaney R., Juarez, Bourke A., Maxwell J.L., Tindale S.J., Waylen K.A. (2021). Policy instruments for environmental public goods: Interdependencies and hybridity. *Land Use Policy*, 107, 104709. DOI:10.1016/j.landuse-pol.2020.104709.
- Brožová I., Beranová M. (2017). A comparative analysis of organic and conventional farming profitability. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, 9(1), 3–13. DOI:10.22004/ag.econ.262445.
- Chrobocińska K., Łukiewska K. (2024). Development of organic agriculture in selected countries of the European Union. *Economics and Environment*, 89(2), 655. DOI:10.34659/eis.2024.89.2.655.
- Czyżewski A., Henisz-Matuszczak A. (2006). *Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski. Studium porównawcze struktur wytwórczych i regulatorów rynków rolnych*. Poznań: Akademia Ekonomiczna w Poznaniu.
- Czyżewski A., Kułyk P. (2015). Public goods in agriculture of the European Union: Funding and social meaning. *Economic and Regional Studies*, 8(1), 5–18.
- Czyżewski A., Smędzik-Ambroży K. (2017). Dopłaty do dóbr publicznych w rolnictwie indywidualnym w Polsce po integracji z UE. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (491), 97–106. DOI:10.15611/pn.2017.491.09.
- Czyżewski A., Stępień S. (2018). Discovering economics in the EU's Common Agricultural Policy: Recommendations for the new period 2021–2026. *Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy*, 1, 154–161. DOI:10.22630/ESARE.2018.1.21.

- Czyżewski B. (2013). *Renty ekonomiczne w gospodarce żywnościowej w Polsce*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Defrancesco E., Gatto P., Runge F., Tresini S. (2008). Factors affecting farmers participation in agri-environmental measures: A northern Italian perspective. *Journal of Agricultural Economics*, 59(1), 114–131. DOI:10.1111/j.1477-9552.2007.00134.x.
- Drygas M., Nurzyńska I., Bańkowska K. (2019). *Charakterystyka i uwarunkowania rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce. Szanse i bariery*. Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- EC [European Commission]. (2021). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *EU Soil Strategy for 2030: Reaping the Benefits of Healthy Soils for People, Food, Nature and Climate*. COM (2021) 699 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021DC0699> (dostęp: 17.12.2025).
- EC (2016). Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Organic Research Centre, Università Politecnica delle Marche, Thünen Institute, Forschungsinstitut für biologischen Landbau. *Distribution of the added value of the organic food chain: Final report*. Luxembourg: Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2762/678520>.
- EEA [European Environment Agency]. (2019). *The European Environment-State and Outlook 2020. Knowledge for Transition to a Sustainable Europe*. <https://www.eea.europa.eu/soer/2020> (dostęp: 11.12.2025).
- Feledyn-Szewczyk B., Kopiński J. (2024). Productive, environmental and economic effects of organic and conventional farms: Case study from Poland. *Agronomy*, 14(4), 793. DOI:10.3390/agronomy14040793.
- Fiedor B., Gorynia M. (2020). Współczesne nauki ekonomiczne – szanse i zagrożenia. W: E. Rutkowska-Tomaszewska, W. Kwaśnicki (red.). *Ekonomia jako dyscyplina naukowa i kierunek kształcenia. Aktualne trendy i pożądane kierunki zmian* (s. 39–62). Warszawa: Difin.
- Früh-Müller A., Bach M., Breuer L., Hotes S., Koellner T., Krippes C., Wolters V. (2019). The use of agri-environmental measures to address environmental pressures in Germany: Spatial mismatches and options for improvement. *Land Use Policy*, 84, 347–362. DOI:10.1016/j.landusepol.2018.10.049.
- Godłów-Legędź J. (2012). Od dominującej metodologii ekonomicznej do kryzysu. W: M. Guzek (red.). *Ekonomia i polityka w kryzysie. Kierunki zmian w teoriach* (s. 73–91). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego.
- Godłów-Legędź J. (2009). Czy nowa ekonomia instytucjonalna jest neoklasyczna? *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (74), 28–42. https://dbc.wroc.pl/Content/122083/Godlow-Legiedz_Czy_nowa_ekonomia_instytucjonalna.pdf (dostęp: 03.01.2026).
- Gomez y Paloma S., Santini F. (red.). (2013). *Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU: A State of Play of Their Socio-Economic Characteristics*. Luxembourg: Publications Office. DOI:10.2791/88784.
- Gorynia M. (2025). Gdzie efektywność w rozwoju kraju? *Rzeczpospolita*, 16.08. <https://www.rp.pl/opinie-ekonomiczne/art42858551-prof-marian-gorynia-gdzie-efektywnosc-w-rozwoju-kraju> (dostęp: 09.12.2025).

- Gorynia M. (2021). Nauka, wolność i ekonomia w pandemii. *Rzeczpospolita*, 05.12. <https://www.rp.pl/opinie-ekonomiczne/art19168621-marian-gorynia-nauka-wolnosc-i-ekonomia-w-pandemii> (dostęp: 09.12.2025).
- Gorynia M. (2016). Nauki ekonomiczne a postulat interdyscyplinarności. W: S. Czaja, A. Graczyk (red.). *Ekonomia i środowisko. Księga jubileuszowa Profesora Bogusława Fiedora* (s. 122–130). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Harasim A. (2015). Zagadnienie dóbr publicznych związanych z rolnictwem i obszarami wiejskimi. *Studia i Raporty IUNG-PIB*, 43(17), 117–137. DOI:10.26114/sir.iung.2015.43.7.
- Hardt Ł. (2024). Czy liberalizm z duszą jest możliwy? *Biuletyn PTE*, 1(104), 106–109. https://pte.pl/uploads/106_109_L_Hardt_Czy_liberalizm_z_dusza_jest_mozliwy_20f3289591.pdf (dostęp: 17.12.2025).
- Hausner J. (2017). Wartości, normy, dobra. *Zarządzanie Publiczne*, 1(39), 134–158. DOI:10.15678/ZP.2017.39.1.12.
- Helgheim B.I., van der Linden N., Teryokhin S. (2024). Economic sustainability of local food producers: A mixed methods study. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 8, 1342373. DOI:10.3389/fsufs.2024.1342373.
- Herman E. (2024). Sustainable agriculture and its impact on the rural development in EU countries: A multivariate analysis. *Land*, 13(7), 947. DOI:10.3390/land13070947.
- IJHARS [Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych]. (b.d.). Dane Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych dotyczące rolnictwa ekologicznego w kraju za lata 1999–2024. <https://www.gov.pl/web/ijhars/dane-o-rolnictwie-ekologicznym> (dostęp: 17.12.2025).
- Jameson K.P. (2006). Has institutionalism won the development debate? *Journal of Economic Issues*, 40(2), 371–378. DOI:10.1080/00213624.2006.11506914.
- Jarecki W., Bobrecka-Jamro D. (2010). Rozwój gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych w województwie podkarpackim. *Inżynieria Ekologiczna*, 22, 71–82.
- Jasiński J., Michalska S., Śpiewak R. (2014). Rolnictwo ekologiczne jako czynnik rozwoju lokalnego. *Wię i Rolnictwo*, 4(165), 145–158. DOI:10.53098/wir.2014.4.165/09.
- Kahl J., Załęcka A., Ploeger A., Bügel S., Huber M. (2012). Functional food and organic food are competing rather than supporting concepts in Europe. *Agriculture*, 2(4), 316–324. DOI:10.3390/agriculture2040316.
- Kielczewski D. (2021). *Koncepcja zintegrowanej teorii ekonomicznej zrównoważonego rozwoju. Między mainstreamem a heterodoksją ekonomiczną*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Kociszewski K. (2014). Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w świetle wyników badań gospodarstw konwencjonalnych. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 31(1), 59–68. DOI:10.22004/ag.econ.254010.
- Kociszewski K., Graczyk A., Mazurek-Łopacińska K., Sobocińska M. (2020). Social values in stimulating organic production involvement in farming: The case of Poland. *Sustainability*, 12(15), 5945. DOI:10.3390/su12155945.
- Krasowicz S. (2019). Regionalne zróżnicowanie uwarunkowań konkurencyjności polskiego rolnictwa. *Studia i Raporty IUNG-PIB*, 59(13), 93–108. DOI:10.26114/sir.iung.2019.59.07.

- Krasowicz S. (2017). Regional aspects in the work of the Institute of Soil Science and Plant Cultivation – State Research Institute in Puławy / Aspekty regionalne w działalności Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach. *Economic and Regional Studies / Studia Ekonomiczne i Regionalne*, 10(4), 110–119. DOI:10.29316/ers-seir.2017.39.
- KRK [Koncepcja Rozwoju Kraju]. (2025). Koncepcja Rozwoju Kraju 2050. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/czym-je-st-koncepcja-rozwoju-kraju-2050> (dostęp: 17.12.2025).
- Kujala S., Hakala O., Viitaharju L. (2022). Factors affecting the regional distribution of organic farming. *Journal of Rural Studies*, 92, 226–236. DOI:10.1016/j.jrurstud.2022.04.001.
- Lakner S., Zinngrebe Y., Koemle D. (2020). Combining management plans and payment schemes for targeted grassland conservation within the Habitats Directive in Saxony, Eastern Germany. *Land Use Policy*, 97, 104642. DOI:10.1016/j.landusepol.2020.104642.
- Lefebvre M., Espinosa M., Gomez y Paloma S., Paracchini M.L., Piorelli A., Zasada I. (2014). Agricultural landscapes as multi-scale public good and the role of the Common Agricultural Policy. *Journal of Environmental Planning and Management*, 58(12), 2088–2112. DOI:10.1080/09640568.2014.891975.
- Legiędź T. (2019). *Instytucje i drogi rozwoju. Chiny, Wietnam, Korea Południowa i Tajwan*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. DOI:10.18778/8142-414-1.
- Łuczka W. (2021). *Procesy rozwojowe rolnictwa ekologicznego i ich ekonomiczno-społeczne uwarunkowania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Łuczka W., Kalinowski S., Shmygol N. (2021). Organic farming support policy in a sustainable development context: A Polish case study. *Energies*, 14(14), 4208. DOI:10.3390/en14144208.
- Majewski E. (2021). Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej na osi czasu. W: M. Halamska, M. Stanny, J. Wilkin (red.). *Ciągłość i zmiana. Sto lat rozwoju polskiej wsi. Tom 3* (s. 235–264). Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Matuszczak A. (2020). *Ewolucja kwestii agrarnej a środowiskowe dobra publiczne*. Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.
- Mączyńska E. (2025). Gospodarka i system społeczny. Aspekty instytucjonalne. *Biuletyn PTE*, 1(108), 36–44. https://pte.pl/uploads/Biul_2025_01_108_36_44_1d60326081.pdf?updated_at=2025-07-28T08:57:16.180Z (dostęp: 17.12.2025).
- Mączyńska E. (2024). Grzegorz W. Kołodko i nowa szkoła ekonomii. Ekonomia kontekstualna. W: *Gospodarka, polityka, społeczeństwo. O praktycznej teorii Grzegorza W. Kołodko* (s. 23–42). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mączyńska E. (2021). Kryzysy jako impulsy zmian systemów społeczno-gospodarczych. *Mazowsze Studia Regionalne*, 37, 11–32. DOI:10.21858/msr.37.01.
- M'barek R., Barreiro-Hurle J., Boulanger P., Caivano A., Ciaian P., Duda H., Espinosa M., Fellmann T., Ferrari E., Gomez y Paloma S., Gorrin-Gonzales C., Himics M., Louhichi K., Perni A., Philippidis G., Salputra G., Witzke P., Genovese G. (2017). *Scenar 2030: Pathways for the European Agriculture and Food Sector Beyond 2020: Summary Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI:10.2760/749027.

- Misiński W. (2021). *Instytucjonalna teoria przedsiębiorstw(a). Paradygmat(?) czy wstęp(?) do instytucjonalnej(?) teorii(?) przedsiębiorstw(a)?*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Mozzato D., Gatto P., Defrancesco E., Bortolini L., Pirotti F., Pisani E., Sartori L. (2018). The role of factors affecting the adoption of environmentally friendly farming practices: Can geographical context and time explain the differences emerging from literature. *Sustainability*, 10(9), 3101. DOI:10.3390/su10093101.
- Nachtman G. (2015). Farms combining organic and conventional production methods at the background of organic farms. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej / Problems of Agricultural Economics*, 3(344), 128–146. DOI:10.5604/00441600.1167241.
- Nigmann T., Dax T., Hovorka G. (2018). Applying a social-ecological approach to enhancing provision of public goods through agriculture and forestry activities across the European Union. *Studies in Agricultural Economics*, 120, 1–7. DOI:10.7896/j.1721.
- NIK [Najwyższa Izba Kontroli]. (2019). Wspieranie rozwoju rolnictwa ekologicznego. <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/18/043/KRR/> (dostęp: 17.12.2025).
- North D.C. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97–112. s. 97 DOI:10.1257/jep.5.1.97.
- North D.C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI:10.1017/CBO9780511808678.
- Nurzyńska I. (2024). Rola Wspólnej Polityki Rolnej w finansowaniu rozwoju wsi i rolnictwa. W: W. Poczta, A. Hałasiewicz (red.). *Polska wieś 2024. Raport o stanie wsi 20 lat w Unii Europejskiej* (s. 125–142). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Peër G., Bonn A., Bruelheide H., Dieker P., Eisenhauer N., Feindt P.H., Hagedorn G., Hansjürgens B., Herzon I., Lomba A., Marquard E., Moreira F., Nitsch H., Oppermann R., Perino A., Röder N., Schleyer C., Schindler S., Wolf C., Zinngrebe Y., Lakner S. (2020). Action needed for the EU Common Agricultural Policy to address sustainability challenges. *People and Nature*, 2(2), 305–316. DOI:10.1002/pan3.10080.
- Ratajczak M. (2011). Popularność ekonomii instytucjonalnej. Moda czy trwała zmiana? *Zeszyty Naukowe*, (9), 29–42. https://archiwum.pte.pl/pliki/1/1144/ZN-9_Ratajczak.pdf (dostęp: 15.12.2025).
- Ratajczak M. (2009). Czy wszyscy jesteśmy lub będziemy instytucjonalistami? *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (74), 13–27. https://dbc.wroc.pl/Content/122082/Ratajczak_Czy_wszyscy_jestesmy_lub_bedziemy.pdf (dostęp: 15.12.2025).
- Runowski H. (2016). Zróżnicowanie wsparcia budżetowego gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 18(6), 189–196. DOI:10.22004/ag.econ.257657.
- Sadowski A. (2022). Znaczenie środowiskowych efektów zewnętrznych we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, 110(4), 5–20.
- Sadowski Z. (2010). Współczesna gospodarka rynkowa a nauka ekonomii. W: E. Mączyńska, J. Wilkin (red.). *Ekonomia i ekonomiści w czasach przełomu* (s. 47–58). Warszawa: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne

- Staniek Z. (2018). Ekonomia instytucjonalna a koncepcje człowieka gospodarującego. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego*, (1), 116–127.
- Śpiewak R., Jasiński J. (2020). Organic farming as a rural development factor in Poland: The role of good governance and local policies. *International Journal on Food System Dynamics*, 11(1), 52–71. DOI:10.18461/ijfsd.v11i1.39.
- Veblen T. (1971). *Teoria klasy próżniaczej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Velten S., Schaal T., Leventon J., Hanspach J., Fischer J., Newig J. (2018). Rethinking biodiversity governance in European agricultural landscapes: Acceptability of alternative governance scenarios. *Land Use Policy*, 77, 84–93. DOI:10.1016/j.landusepol.2018.05.032
- Vianni F. (2014). *Agriculture and Public Goods: The Role of Collective Action*. Cham: Springer.
- WEF [World Economic Forum]. (2025). The global risks report 2025 (20th ed.). https://reports.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2025.pdf (dostęp: 17.12.2025).
- Williamson C.R. (2009). Informal institutions rule: Institutional arrangements and economic performance. *Public Choice*, 139(3), 371–387. DOI:10.1007/s11127-009-9399-x.
- Williamson O.E. (1998). *Ekonomiczne instytucje kapitalizmu. Firmy, rynki, relacje kontraktowe*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wilkin J. (2016). *Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania. Humanistyczna perspektywa ekonomii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Wilkin J. (2010). Dobra dostarczane przez rolnictwo w świetle teorii dóbr publicznych. W: J. Wilkin (red.). *Wielofunkcyjność rolnictwa. Kierunki badań, podstawy metodologiczne i implikacje praktyczne* (s. 41–52). Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. DOI:10.53098/9798389900363.
- Wiśniewski Ł., Rudnicki R., Chodkowska-Miszczuk J. (2021). What non-natural factors are behind the underuse of EU CAP funds in areas with valuable habitats? *Land Use Policy*, 108, 105574. DOI:10.1016/j.landusepol.2021.105574.
- Wittstock F., Paulus A., Beckmann M., Hagemann N., Baaken M.C. (2022). Understanding farmers' decision-making on agri-environmental schemes: A case study from Saxony, Germany. *Land Use Policy*, 122, 106371. DOI:10.1016/j.landusepol.2022.106371.
- Wojciechowska-Solis J., Barska A. (2021). Exploring the preferences of consumers' organic products in aspects of sustainable consumption: The case of the Polish consumer. *Agriculture*, 11(2), 138. DOI:10.3390/agriculture11020138.
- Zieliński M. (2024). *Instytucje a rolnictwo na obszarach z ograniczeniami naturalnymi*. Seria: Studia i Monografie, 200. Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.
- Zieliński M., Jadczyzyn J. (2022). Importance and challenges for agriculture from High Nature Value Farmlands (HNVf) in Poland in the context of the provision of public goods under the European Green Deal. *Economics and Environment*, 82(3), 194–219. DOI:10.34659/eis.2022.82.3.494.
- Zieliński M., Wrzaszcz W., Sobierajewska J., Adamski M. (2024). Development and effects of organic farms in Poland: Taking into account their location in areas facing natural or other specific constraints. *Agriculture*, 14(2), 297. DOI:10.3390/agriculture14020297.
- Ziętara W., Mirkowska Z. (2024). Rolnictwo ekologiczne w Polsce – uwarunkowania i kierunki rozwoju. *Więś i Rolnictwo*, 1(202), 69–93. DOI:10.53098/wir.2024.1.202/03.

Ziętara W., Mirkowska Z. (2021). The green deal: Towards organic farming or greening of agriculture? *Problems of Agricultural Economics*, 3(368), 29–54. DOI:10.30858/zer/135520.

Zimmermann A., Britz W. (2014). European farms' participation in agri-environmental measures. Paper prepared for presentation at the EAAE 2014 Congress 'Agri-Food and Rural Innovations for Healthier Societies'. DOI:10.22004/AG.ECON.183073.

Organic Farming Intervention under the Common Agricultural Policy as an Important Institution Supporting Polish Agriculture

Abstract: The aim of this study was to determine the relationship between institutions and human beings in economic theory. It was equally important to characterise the development of organic farming interventions within the CAP over a long period of time in Poland, i.e., between 2008 and 2025. The study takes into account the beneficiaries of organic farming measures/interventions under the Rural Development Programme (RDP) 2007–2013, 2014–2020 and the Strategic Plan for the Common Agricultural Policy (CAP) 2023–2027. Taking into account the evolution of the terminology used to describe organic farming support (measure/intervention), the study uses the term “organic farming intervention” as it appears in the CAP 2023–2027. To achieve the objectives of the study, data from the literature, data from the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture (ARMA) for 2008–2025, and data from the Agricultural and Food Products Trade Inspection (IJKHARS) for 2008–2024 were used. It was established that organic farming intervention can be considered from the point of view of institutional economics as an important institution supporting Polish agriculture. It turned out that this intervention plays a leading role in stimulating organic farming in Poland. Its purpose is to compensate organic farms for lost income due to the cessation of conventional production and to provide the community with the necessary public goods.

Keywords: institutions, neoclassical economics, institutional economics, organic farming intervention, Common Agricultural Policy (CAP).